
ԴԱՇԻՆՔՆԵՐԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՄԱՆ ՏԵՍԱՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ԴԻՄԿՈՒՐՄՈՒՄ

ԱԼԵՆ ԴԵՎՈՆՊՅԱՆ

Դաշինքները միջազգային հարաբերությունների պատմության ընթացքում ավանդաբար կարևորագույն դերակատարում են ունեցել: Ինչպես հին ժամանակներում, միջնադարում ու նոր շրջանում, այնպես էլ մեր օրերում պետություններն իրենց ազգային շահերի սպասարկման համար ստեղծել է ամենատարբեր ուղղվածության դաշինքներ, միջպետական միություններ, կոալիցիաներ, որոնց մի մասը հետագայում վերածվել են միջազգային առաջատար կազմակերպությունների: Արևմտյան հայտնի տեսաբան Ջ. Լիսկան կարծում է. «Անհնար է խոսել միջազգային հարաբերությունների մասին, առանց անդրադառնալու դաշինքներին, քանի որ այդ երկուսը, բացի իրենց անվանումներից, մնացած ամեն հարցերում միաձուլված են»¹: Ինչպես նախկինում, այնպես էլ այսօր միջպետական դաշինքները միջազգային հարաբերությունների արդի համակարգում պետությունների համար տարածաշրջանային և գլոբալ ամենատարբեր հիմնախնդիրներ են լուծում: Սակայն ունենալով նմանօրինակ կարևոր դերակատարում և լինելով մի շարք պետությունների քաղաքականության ելակետ՝ «դաշինք» հասկացության մեկնաբանման ու սահմանման միասնական ու փոխընդունելի մոտեցում հատկապես արևմտյան գիտական գրականության մեջ այնուամենայնիվ դեռևս առկա չէ²:

«Դաշինք» հասկացությունն ընդհանուր առմամբ կիրառելի է ինչպես պետության ներսում քաղաքական կուսակցություններից և ուժերից կազմված խմբերի, պետությունների միջև ռազմական, քաղաքական կամ տնտեսական համագործակցության, այնպես էլ մասնավոր ընկերությունների միջև համագործակցության ձևերի (տնտեսական կոնցենսներ, արտադրողների միություններ և այլն) բնորոշման համար: Կիրառելիության նմանօրինակ լայն միջակայքը օբյեկտիվ բարդություններ է ստեղծում հասկացությունը սահմանելիս: Ի դեպ՝ բարդություններ առաջանում են ոչ միայն հասկացության ընդհանուր մեկնաբանության, այլ նաև կոնկրետ գիտական ճյուղի տեսահայեցակարգային հենքի ներքո այն սահմանելիս. օրինակ, երբ «դաշինք» հասկա-

---

¹ G. Liska. Nations in Alliance. The Limits of Interdependence, paperback edition, Baltimore, 1968, p. 3.

² Տե՛ս O. Holsti, T. Hopmann, J. D. Sullivan: Unity and Disintegration in International Alliances: Comparative Studies, John Wiley and Sons, New York, 1973, էջ 2:

ցությունը դիտարկում ենք միջազգային հարաբերությունների տիրույթում, ապա նրա մեկնաբանման ժամանակ դժվարություններ են առաջանում ոչ միայն «դաշինք»-ի բուն սահմանման, այլ նաև նրա կառուցվածքի որոշակիացման, ներքին հիերարխիկ բնույթի ու կապերի նկարագրման, տիպատեսակային բնորոշման և մի շարք այլ հանգամանքների հետ կապված³: Հետևաբար՝ դաշինքները և նրանց գործառական նկարագիրը ըմբռնելու, ինչպես նաև միջազգային հարաբերությունների համակարգում նրանց քաղաքական վարքը պարզորոշ պատկերացնելու համար նախ անհրաժեշտ է ներկայացնել «դաշինք» հասկացության գիտական սահմանումը, որը կլինի տեսականորեն կոռ, գործնականում կիրառելի և կարտացոլի դաշինքների գոյության ու գործառման իրողությունները:

«Դաշինք» հասկացության բառարանային մեկնաբանումն ունի բովանդակային մի քանի կողմ: Այն նախ նշանակում է «կապված լինելու վիճակ, պարտավորություն կամ կողմերի, անհատների, ընտանիքների միջև առկա կապ», ապա «երկու և ավելի ազգերի շահերի ապահովման ասոցիացիա, պայմանագիր»⁴: «Դաշինք» բառի գերմաներեն համանուն եզրույթը «allianz»-ն է, որը ծագում է 17-րդ դարում հին ֆրանսերեն «aleier» (կապել, միացնել, միավորվել) բայից: Վերջինիս հիմքը լատիներեն «alligare» բայն է, որն էլ իր հերթին ծագում է «ligare» կապել, միավորել բառից⁵: Ակնհայտ է, որ ստուգաբանական այս մեկնաբանություններում դաշինք բառի հիմքը «կապ (կապել)» բառն է, հետևաբար «դաշինք» հասկացության բովանդակության մեջ պետությունների միջև առկա կապի հանգամանքը առանցքային է: Այս առումով փաստենք, որ հիմնահարցի հետազոտմամբ զբաղվող արևմտյան հեղինակների գերակշիռ մասը դաշինքները դիտում է «որպես նպատակներին հասնելու համար պետությունների միջև առկա կապի հատուկ տեսակներ»⁶: Մակայն նման պարագայում հեղինակների կողմից դաշինքների նպատակների որոշակիացում չի արվում, որի հետևանքով ոմանք որպես դաշինքների նպատակ դիտում են ընդհանուր քաղաքականության իրականացումը⁷,

³ Այս մասին մանրամասն տե՛ս **D. J. Singer, S. Melvin**, «Formal Alliances, 1815-1939 A Quantitative Description» *Journal of Peace Research*, 1, 1966, **R. L. Rothstein**, *Alliances and Small Powers*, Columbia University Press, New York 1968, **R. A. Kann**, «Alliances vs. Ententes», *World politics* 28, № 4, 1976., էջ 611-621, **V. Krause, S. Christopher**: «Causes and consequences of military alliances: concepts, theory, evidences» *International Interactions*, 30: 2004, էջ 281-283, **W. Kim**, «Power Transitions and Great Power War from Westphalia to Waterloo» *World Politics*, Vol. 45, № 1, Oct., 1992, էջ 153-172:

⁴ Webster's Encyclopedic Dictionary, revised edition, New York, 1995, p. 27.

⁵ Տե՛ս **Duden**, *Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache*. Ed. By Günther Drosdowski, Paul Grebe et al., Mannheim/Wien/Zürich, 1963, էջ 19-20:

⁶ **J. S. Levy, M. M. Barnett**, *Domestic Sources of Alliances and Alignments: The Case of Egypt, 1962-1973*, In: *International Organization*, V.45, № 3, 1991, p. 370, **S. M. Walt**, *The Origin of Alliances*, Ithaca/New York, 1987, p. 12, **S. M. Walt**, "Alliance", *The Oxford Companion to Politics of the World*, 1993, p. 20:

⁷ Տե՛ս **M. F. Altfeld**, *The Decision to Ally: A Theory and Test in The Western Political Quarterly*, Vol. 37, № 4, December, 1984, էջ 523-524:

մյուսները՝ ազգային անվտանգության քաղաքականությունը⁸, երրորդները՝ միացյալ ուժերով պատերազմի սանձազերծումը⁹:

Որպեսզի առավել համակողմանի պատկերացնենք դաշինքների բովանդակային կողմերը և դրանց միջոցով անվտանգության ապահովման ու խաղաղության հաստատման հիմնահարցերը, գործունեության ձևի ու ոլորտների մի շարք կողմեր, հարկավոր է դաշինքները դիտարկել միջազգային հարաբերությունների հիմնական տեսությունների շրջանակներում:

Միջազգային հարաբերությունների մեկնաբանման ռեալիստական տեսությունը, որ բխում է Թուկիդիդեսի, Ն. Մաքիավելլո և Թ. Հորսի մոտեցումներից, իր դիտարկումների ելակետ համարում է միջազգային հարաբերությունների անարխիկ համակարգի մասին պնդումը, համաձայն որի՝ պետությունները գտնվում են փոխադարձ գերիշխանության մրցապայքարում: Սկսած Հ. Մորգենթաուի «Քաղաքականությունը ազգերի միջև» աշխատությունից, մինչև Ջ. Լիսկայի, Ք. Ուոլթսի, Ս. Ուոլթի ուսումնասիրությունները, ռեալիստական գրականության մեջ անարխիկ համակարգի կարգավորման մեթոդ ու այնտեղ անվտանգություն հաստատելու գլխավոր մեխանիզմ է դիտվում «ուժերի հավասարակշռության» սկզբունքը, որը սահմանվում է որպես դաշինքների կերտման հիմք, սկզբնապատճառ (գործունեության արդյունք): Միջազգային հարաբերությունների անարխիկ համակարգի շարժիչ ուժ սահմանելով միջպետական մրցակցությունը՝ քաղաքական ռեալիզմի տեսաբան Ջ. Լիսկան կարծում է, որ «դաշինքներն առաջին հերթին ձևավորվում են ընդդեմ ինչ-որ բանի(մրցակից պետության քաղաքականության, սպառնալիքի)»¹⁰: Այլ կերպ ասած, ըստ ռեալիստների, դաշինքների առաջնահերթ նպատակը պետությանը սպառնացող վտանգին արձագանքելն ու հակադարձելն է: Ըստ այդմ, Հ. Մորգենթաուն առաջարկում է անարխիկ համակարգում մրցակից պետություններին հակադարձելու հնարավոր երեք ձև. «Առաջին դեպքում նրանք (պետությունները) կարող են ավելացնել իրենց ներուժը, երկրորդ դեպքում՝ կարող են իրենց ներուժին ավելացնել/հավելել հակառակորդի ներուժը, և երրորդ դեպքում կարող են հակառակորդին գրկել այլ երկրների աջակցությունից»¹¹: Վերջին երկու տարբերակների միջոցով ձևավորվում են ռազմաքաղաքական դաշինքները¹²: Շարունակելով դիտարկել դաշինքների ձևավորումը մեկնաբանող ռեալիստական մոտեցումները՝ նշենք, որ հեղինակավոր մեկ այլ տեսաբան՝ Ս. Ուոլթը,

⁸ Տե՛ս **M. N. Barnett, J. S. Levy**, նշվ. աշխ., էջ 369-395, **E. H. Fedder**, *The Concept of Alliance*, *International Studies Quarterly*, Vol. 12, № 1, Mar., 1968, էջ 65-86:

⁹ Տե՛ս **B. Posen**, *The Sources of Military Doctrine*, Ithaca/New York, 1984, էջ 62:

¹⁰ **G. Liska**, նշվ. աշխ., էջ 12:

¹¹ **H. J. Morgenthau**, *Politics Among Nations*, 5th Edition, New York: McGraw Hill, 1993, p. 197.

¹² Տե՛ս նույն տեղը:

հետազոտելով այդ գործընթացի պատմական նախադեպերը, պնդում է, որ «դաշինքների ձևավորումը որպես առաջնահերթ պատճառ, հիմնված է պետության կողմից ուժային հավասարակշռություն հաստատելու և մրցակցության պայմաններում հաղթանակին ուղղված քայլեր հաստատելու վրա՝ ի պատասխան մեկ կամ մի քանի պետության կողմից աճող վտանգի: Պետությունը որդեգրում է նման վարքագիծ, երբ մեկ այլ պետության՝ աճող ուժի մեջ իր համար վտանգ է տեսնում: Այս պարագայում պետությունը մրցակցի հաջողություններին ի պատասխան ձևավորում է նմանօրինակ շահեր հետապնդող երկրների խումբ, այն է՝ դաշինք»¹³: Ինչ վերաբերում է ուժային հավասարակշռության հիմնահարցին, ապա Ս. Ուոլթը, համաձայնելով Հ. Մորգենթաուի ու Ջ. Լիսկայի հետ, նշում է, որ «առկա վտանգի (ուժի, հզորության աճի) դեմ հավասարակշռություն ստեղծելուց զատ՝ դաշինքների ձևավորումը նպատակ ունի նաև հավասարակշռել ու համակշռել հեռանկարում ձևավորվելիք սպառնալիքները»¹⁴: Փաստորեն, քաղաքական ռեալիստները ուժերի հավասարակշռության ու դաշինքների ստեղծության մեջ որպես սպառնալիք համարում էին ոչ միայն մրցակցի պետության՝ իրենց ուղղված հակադիր շահերը, այլ նաև պետության հզորացումը, տնտեսական զարգացումը, որը հեռանկարում կարող էր հանգեցնել նրա կողմից նվաճողական քաղաքականության որդեգրման: Հենց այս տեսանկյունից դաշինքների ձևավորումը խնդիր ունի հակակշռելու հզորացող երկրներին՝ նրանց հեռանկարային ծրագրերի խափանման իմաստով: Միաժամանակ, դասական ռեալիստները մրցակցի երկրներից սեփական պետությանը սպառնացող վտանգները որոշակիացնում ու դասակարգում էին ըստ նրանց «հզորության և ուժի, դրա հեռահարության, վնասելու կարողունակության և մտադրությունների»¹⁵: Ըստ նրանց՝ ուժերի հավասարակշռության համակարգն այն հիմնական նպատակն է, որի համար ձևավորվում են դաշինքները, կռալիցիաները¹⁶: Այս պարագայում քաղաքական ռեալիզմի կողմնակիցները կարևորում էին հատկապես դաշինքների հնարավոր վարքի հստակեցումը, քանի որ հենց դա է պայմանավորում ոչ միայն դաշինքի ձևավորումը, այլ նաև նրա հետագա քաղաքականությունը: Դաշինքների վարքագծային հետազոտմանը նվիրված Օ. Հոսթլիի, Պ. Թոմսոնի, Ջ. Դ. Սալիվանի համատեղ աշխատության մեջ փորձ է արվում գտնելու դաշինքների ձևավորման ու նրանց վարքագծի միջև առկա կապը: Հեղինակները հանգում են այն եզրակացության, որ «սպառնալիքի մեծացումը մեծապես նպաստում է դաշինքի ամրությանը՝ հնարավորություն տալով նրան լինել առավել պատրաստ, առավել համարժեք ար-

¹³ S. M. Walt, նշվ. աշխ., էջ 19:

¹⁴ G. Liska, նշվ. աշխ., էջ 285:

¹⁵ S. M. Walt, նշվ. աշխ., էջ 264:

¹⁶ Տե՛ս նույն տեղը:

ձագանքել սպառնալիքին»¹⁷: Մա նշանակում է, որ դաշինքի ներքին ամրության ու միասնական վարքի որդեգրման հարցում առանցքային դերակատարում ունեն հատկապես սպառնալիքի բնույթը և ներուժը:

Դաշինքների ձևավորման, խաղաղության ու միջպետական հավասարակշռության հաստատման վերաբերյալ ազատական մոտեցման հիմքում ընկած են կանտյան փիլիսոփայության ելակետային դրույթները: Լիբերալիզմի կողմնակիցները կարծում են, որ «ուժերի հավասարակշռությունից» գատ խաղաղության հաստատման այլ հնարավորություններ ևս առկա են. մասնավորապես՝ հնարավոր է դաշինքներ ձևավորել ու պահպանել ոչ միայն ուժի դիրքերից, այլև գաղափարախոսությամբ: Իր՝ «Հարատև խաղաղություն» էսսեում Ի. Կանտը առաջարկում է միջպետական տիրույթում խաղաղության հասնելու որոշակի քայլերի հաջորդականություն: Այստեղ նա առաջնային է համարում ողջ աշխարհում «հանրապետական սահմանադրության» ընդունումը, որի նպատակը հետևյալն է. «Եթե պատերազմ հայտարարելու համար անհրաժեշտ լինի բոլոր քաղաքացիների համաձայնությունը, ապա առավել քան տրամաբանական է, որ նրանք (քաղաքացիները), հասկանալով հնարավոր պատերազմի բացասական բոլոր հետևանքները, շատ զգույշ կլինեն նման վտանգավոր ծրագրի իրականացումից՝ գիտակցելով կովելու, սեփական ռեսուրսներով պատերազմի համար վճարելու իրենց հանձնառությունը, ինչպես նաև պատերազմից հետո ցավոտ վերականգնման ու ֆինանսական փոխհատուցման ծանր բեռը»¹⁸: Ելնելով այս հանգամանքներից՝ քիչ հավանական է, որ քաղաքացիները համաձայնության կգան պատերազմ հայտարարելու հարցում, քանզի, ի տարբերություն մենիշխան կառավարողի, նրանք ստիպված են լինելու կրել պատերազմի ողջ բեռը¹⁹: Մա նշանակում է, որ, ի տարբերություն դաշինքների միջոցով հավասարակշռություն հաստատելու ռեալիստական մոտեցումների, լիբերալները կարծում են, որ խաղաղության հասնելու գործում ամենկարևոր դերակատարումն ունի հանրապետական սահմանադրությունը, այսինքն՝ քաղաքացիների կողմից «հանրապետական» գաղափարախոսության գործնական իրացումը: Լիբերալների վերոնշյալ մոտեցումների որոշակի «խմբագրված» դիրքորոշմամբ է հանդես գալիս մեկ այլ մտածող՝ Մ. Դոելը, ով պնդում է, որ «թեև ժողովրդավար պետությունները պակաս պատերազմող են՝ ի տարբերություն ոչ ժողովրդավարների, սակայն ինչ-ինչ պայմաններում այնուամենայնիվ «սահմանադրորեն անվտանգ ազատ պետությունները ստիպված են ներգրավվել միմյանց դեմ պատերազմների մեջ»²⁰: Թեև դժվար է տեսականորեն ու գործնականում բացատրել

¹⁷ O. Holsti, T. Hopmann, J. D. Sullivan, նշվ. աշխ., էջ 84, 143:

¹⁸ I. Kant, Perpetual Peace: A Philosophical Sketch, (1795), Accessed 2/23/11, <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>

¹⁹ Տե՛ս նույն տեղը:

²⁰ M. W. Doyle, Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Philosophy and Public Affairs, 12 (1983), Accessed 2/23/11, <http://www.jstor.org/stable/2265298213>

պատերազմների առկայությունը դեմոկրատական երկրների միջև, սակայն ժողովրդավարական կամ սահմանադրական կառավարման ձևերը խնդիրների լուծման ժամանակ սովորաբար գտնում են այլ տարբերակներ, քան պատերազմն է²¹: Այսինքն՝ կարելի է փաստել, որ դաշինքների փոխարեն ազատականները գերադասում էին ժողովրդավարության հիմքով միացյալ գաղափարական հանրությունների ձևավորումը, որտեղ մրցակցության ու բախման հետևանքներն ավելի ծանր կլինեին հանրային յուրաքանչյուր անդամի համար, քան համագործակցության ակնկալելի արդյունքի հեռանկարը:

Դաշինքների ձևավորման ու պահպանման կոնստրուկտիվիստական տեսության կողմնակիցները, գտնվելով կանտոյան «իդեալիստական լիբերալիզմի» և ռեալիստների «անարխիկ» տեսության միջև, կարծում են, որ քաղաքական իրականությունը ձևավորվում է աշխարհի մեր ընկալման ու արժեքային որոշակիության միջոցով: Նրանք դաշինքները և խաղաղության հաստատումը բխեցնում են «անվտանգ համայնքների» տեսությունից, որի հիմնադիրն է Կ. Դոյչը: Վերջինս կարծում է, որ ««անվտանգ համայնքի» անդամները ֆիզիկապես չեն պայքարում միմյանց դեմ, և այլ ճանապարհով են լուծում առկա խնդիրները»²², քանի որ «այդ հանրույթը միահյուսվել է համատեղ առևտրի, զբոսաշրջության, մշակույթի և կրթության ոլորտներում փոխգործակցության միջոցով: Այս պայմաններում սոցիալական կառույցներն ու նորմերը, որ առկա են ոչ միայն քաղաքական էլիտաների, այլև զանգվածների մեջ, համայնքի շրջանակներում արմատավորում են ընդհանուրի գիտակցում»²³: Հարկ է նշել, որ Դոյչը համայնքի ներսում փոխգործակցությունն առաջին հերթին դիտում է որպես մշտապես փոխակերպվող գործընթաց՝ ավելացնելով, որ պետությունները համայնքներում կարող են միավորվել այնպես, որ այլևս չանհանգստանան իրենց համայնքի մեկ այլ անդամին հավասարակշռելու, նրա հետ մրցակցելու կամ դաշինքային անվտանգությունն ապահովելու մասին: Ըստ հեղինակի՝ անվտանգության հանրությունները կարող են ինտեգրվել ու դառնալ երկու առանձին մարմիններ՝ «միավորված անվտանգ համայնքներ» և «պլյուրալիստիկ անվտանգ համայնքներ»: Առաջին դեպքում նա դիտարկում է դաշնային միավորները (օրինակ՝ ԱՄՆ), մինչդեռ երկրորդի պարագայում մատնանշում է հավաքական անվտանգության համակարգերը (օրինակ՝ ՆԱՏՕ)²⁴: Ի տարբերություն կանտոյան լիբերալիզմի՝ կոնստրուկտիվիստները համայնքների զարգացումը չեն սահմանափակում միայն ժողովրդավարությամբ, քանի որ այս դեպքում կարևոր է նաև, որ անվտանգության հանրույթում լինեն մրցակ-

²¹ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 218-221:

²² **Karl W. Deutsch**, The analysis of international relations, Foundations of modern political science series, Published 1968, p. 131-133.

²³ Նույն տեղում, էջ 135:

²⁴ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 137-139:

ցությունը ետին պլան մոդոլ մշակութային ու աշխարհայացքային ընդհանրություններ:

Դաշինքների, խաղաղության ու պատերազմի հարցերը քննարկվել են նաև ժամանակակից միջազգային հարաբերությունների կարևորագույն տեսություններից մեկի՝ նեոռեալիզմի ներկայացուցիչների կողմից: Դաշինքներ ստեղծելու պետությունների վարքագիծը մանրագնին ուսումնասիրվել է Ք. Ուոլթսի կողմից: Վերջինս չի սահմանափակվում ուժերի հավասարակշռության տեսության դիտարկմամբ՝ գտնելով, որ միայն դա չի կանխատեսում դաշինքների վարքագիծը²⁵: Թեև որոշակի սպառնալիքի պարագայում պետությունները դաշնակցում են, սակայն այդ դաշինքի արդյունավետությունը կախված է դրա կառավարվումից, և այն բանից, թե որքան ամուր են փոխադարձ պարտավորությունները: Ուոլթսի հիմնական փաստարկը հետևյալն է. «Որքան ամուր է դաշինքի ներքին կապակցվածությունը, և որքան մեծ է դաշինքի առաջնորդ-պետության արտաքին վտանգին հակադրվելու ներուժը, այնքան ճկուն է դաշինքի ներսում քաղաքականությունը»²⁶: Նրա կարծիքով, դաշինքների արդյունավետության գործակիցն ուղղակիորեն կախված է դաշինքի անդամների փոխադարձ վերաբերմունքից ու դիրքորոշումների միատարրությունից²⁷: Ուստի բազմաբևեռ աշխարհում դաշինքներն իրենց քաղաքականության մեջ առավել պակաս ճկուն են, քանի որ նրանց միջև հավասարությունը անգամ փոքրիկ ներազդեցությունների ներքո կարող է շատ արագ փոխվել: Ի հակադրություն դրա՝ երկբևեռ աշխարհը թույլ է տալիս դաշինքների առաջնորդներին առավել մեծ վերահսկողություն սահմանել իրենց դաշինքների քաղաքականության նկատմամբ, քանի որ փոքր խաղացողների ներդրումները թեև ցանկալի են, սակայն անհրաժեշտ չեն դաշինքի լիդերին իր իշխանությունը պահելու համար²⁸: Այս պարագայում, որպես միջդաշինքային համագործակցության արդյունավետության կարևոր նախապայման, հետազոտողներ Օ. Հոլսթին, Թ. Հոֆմանն ու Դ. Սալիվանը առանձնացնում են 4 հիմնական ցուցիչ՝ գաղափարական միատարրությունը, վարչակարգի կայունությունը, նպատակների միասնությունը և համակարգային հատկանիշները²⁹:

Դաշինքների մեկնաբանման այլ տարբերակ են առաջարկում միջազգային հարաբերությունների տեսության ինստիտուցիոնալիստական ուղղության ներկայացուցիչները, ովքեր դաշինքները կապում են միջազգային ինստիտուտների համակարգի հետ: «Ինստիտուտը, - ինչպես մեկնաբանում է այդ մոտեցման կողմնակից Ռ. Օ. Կոենը, - տա-

²⁵ Տե՛ս **K. Waltz**, *Man, the State, and War: A Theoretical Analysis*, New York: Columbia University Press, 1959, նշվ. աշխ., էջ 122-123:

²⁶ Նույն տեղում, էջ 165:

²⁷ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 166-167:

²⁸ Տե՛ս նույն տեղը:

²⁹ Տե՛ս **O. Holsti, T. Hopmann, J. D. Sullivan**, նշվ. աշխ., էջ 168-169:

րածության և ժամանակի մեջ կանոնների և նորմերի ընդհանուր ճանաչելի համակարգ է, որը կարող է վերածվել հստակ գործառույթ ու ուղղվածություն ունեցող կառույցի»³⁰: Դաշինքները, ըստ ինստիտուցիոնալիստների, կառույցներ են, որոնց «ամրությունն ու ուժը կախված է նրանց ինստիտուցիոնալ բնութագրերից (պետությունների՝ դաշինքներին հանձնառու լինելու աստիճանը, շահերի միատարրության չափը, ներքին գործողությունների իրականացման ամբողջականությունը և այլն)»³¹: Ինստիտուցիոնալիստները նշում են, որ պետությունները անխուսափելիորեն ենթարկվում են որոշակի սահմանափակումների՝ պայմանավորված դաշինքների շրջանակներում իրենց գործունեությանը, և փաստում, որ դա դաշինքային վարքի ուղղակի հետևանք է: Նրանք, չմերժելով դաշինքների ձևավորման վերաբերյալ ռեալիստական տեսությունների որոշ հիմնավորումներ, դրանց մեջ կարևորում են հատկապես ինստիտուտների առանձնահատուկ դերակատարումը³²:

Ընդհանրացնելով դաշինքների, նրանց ձևավորման ու նրանց միջոցով անվտանգության հաստատման տեսահայեցակարգային մոտեցումները՝ կարելի է կատարել մի քանի միջանկյալ եզրակացություններ, որոնց համաձայն՝ քաղաքական ռեալիստները փաստում էին, որ միջազգային անարխիկ համակարգի հիման վրա ձևավորվող դաշինքները նպատակ ունեին հավասարակշռելու պետությունների միջև առկա ուժային անհամաչափ բաշխումը: Ազատականները դաշինքների ձևավորման հարցում կարևորում էին ժողովրդավարական գաղափարախոսության դերը, մինչդեռ կոնստրուկտիվիստները դաշինքների ամենից արդյունավետ ու ընդունելի տարատեսակ համարում էին «անվտանգության հանրույթները»: Շարունակելով դասական ռեալիզմի տեսական պնդումները՝ նեոռեալիստները դաշինքների գնահատման ժամանակ կարևորում էին ներդաշինքային ամրության աստիճանը և դաշինքների վարքը, մինչդեռ ինստիտուցիոնալիստները դաշինքների քաղաքականությունը կապում էին նրանց ինստիտուցիոնալ նկարագրի ու առանձնահատկությունների հետ:

Դաշինքները դիտարկելով կառուցվածքային-գործառական վերլուծության դիրքերից՝ կարելի է նշել, որ սկսած ձևային (ֆորմալ) ինստիտուցիոնալ ռազմապաշտպանական դաշինքներից (օրինակ՝ ՆԱՏՕ) մինչև ոչ ձևային, սակայն անվտանգության ու դիվանագիտության ոլորտում համագործակցության երկարաժամկետ համաձայնություններ (ինչպիսիք առկա են ԱՄՆ-ի ու Իսրայելի միջև)՝ կարող ենք արձանագրել, որ միջազգային հարաբերությունների նորագույն շրջանում դաշինքները դառնում են խիստ բազմազան՝ կախված առաջադրվող նպա-

³⁰ R.O. Keohane, L.L. Martin, The Promise of Institutional Theory, International Security 20, № 1, Summer, 1995, p. 161.

³¹ Նույն տեղում, էջ 162:

³² Տե՛ս նույն տեղը, էջ 169:

տակներից, դրանց իրականացման ձևերից, փոխհարաբերությունների բնույթից ու պատասխանատվության մակարդակից: Եթե նկատի ունենանք ներկայումս տարբեր տարածաշրջաններում տարբեր պարբերականությամբ ձևավորվող միություններն ու կոալիցիաները, ապա դաշինքների բնորոշումն այսօր ավելի է բարդացել:

Դիտարկելով ու վերլուծելով միջազգային հարաբերությունների պատմությանը հայտնի դաշինքների տարբեր օրինակներ³³ նշենք, որ դաշինքները միմյանցից տարբերվում են իրենց անդամ պետությունների ստանձնած հանձնառությունների աստիճանով ու ձևով, ինչպես նաև համագործակցության բնույթով և նպատակով³⁴: Այս դեպքում պետության հանձնառությունը ներկայանում է որպես նախապես արձանագրված ու հստակեցված իրավիճակում պետության ստանձնած պարտադիր կատարման ենթակա պարտավորությունների, քայլերի ու ընդհանուր ամբողջություն, որը բխում է կամ դաշինքի կանոնադրությունից, կամ նրա անդամների փոխադարձ ձևային կամ ոչ ձևային պայմանավորվածություններից: Պետությունների փոխադարձ հանձնառության աստիճանը բնորոշվում է նրանց գործընկերային հարաբերությունների մակարդակով և դասակարգվում է փոխհարաբերությունների բնորոշման («սերտ», «բարիդրացիական», «սառը» և «ակտիվ հակադրության») միջակայքում: Դաշինքները, համաձայն իրենց անդամ-պետությունների ստանձնած հանձնառության ձևի, բաժանվում են «ձևային» (ֆորմալ)³⁵, «ոչ ձևային» (ինստիտուցիոնալ)³⁶ կամ «ad hoc»³⁷ տարատեսակների: Դաշինքների բնորոշման ու տարանջատման գործընթացում պետության ստանձնած հանձնառության բնույթը նույնպես խիստ կարևոր է: Այն կանխորոշում է սպառնալիքի կամ դաշինքի անդամների կողմից նախապես հստակեցված պայմանների դեպքում անդամ երկրների որդեգրելիք պաշտպանական կամ խորհրդակցական վարքաձևը, որը կարող է լինել ինչպես փոխադարձ, այնպես էլ միակողմանի³⁸, ինչպես դե յուրե, այնպես էլ դե ֆակտո:

³³ Անվտանգության խաղաղօվկիանոսյան պակտ, Պաշտպանության տարածաշրջանային համակարգ (Կենտր. Ամերիկա), Փոխադարձ աջակցության միջամերիկյան պայմանագիր, Չմիացման շարժում, Համագործակցության Շանհայի կազմակերպություն, Աֆրիկյան միություն, Բալթիկ ծովի պետությունների միություն և այլն:

³⁴ Գ. Մնայդերը ձևային դաշինքները դասակարգում է համաձայն հետևյալ չափանիշների՝ մեծություն, ուղղվածություն (միակողմ, երկկողմ, բազմակողմ), նպատակ, պարտավորությունների սահմանաչափ, պարտավորությունների ձև, ժամկետ (տե՛ս G. Snyder, Alliance Politics, Cornell University Press, Ithaca, New York, 1997, էջ 12-16):

³⁵ Ձևային դաշինքների օրինակներ կարող են համարվել ՆԱՏՕ-ն, ՀԱՊԿ-ն և այլն:

³⁶ Ոչ ձևային ինստիտուցիոնալ դաշինքի օրինակ է ԱՄՆ-ի ու Իսրայելի ռազմավարական հարաբերությունները:

³⁷ «Ad hoc» լատիներեն ձևակերպում, որ նշանակում է տվյալ դեպքի, կոնկրետ իրավիճակի համար. <http://dictionary.reference.com/browse/ad-hoc>: **Միջազգային հարաբերությունների պատմությանը հայտնի են «ad hoc» կոալիցիաների բազմաթիվ օրինակներ**. 1991 թ. հակասառայան կոալիցիայում, որ առաջնորդվում էր ԱՄՆ-ի կողմից, ընդգրկված էր 38 երկիր:

³⁸ Տե՛ս G. G. G. M. R. Sarkees, Measuring Alliances: The Correlates of War Formal Interstate Alliance Dataset, 1816–2000, Journal of Peace Research, Vol. 41, № 2, 2004, էջ 211–222:

Դաշինքների որոշակիացման ու դասակարգման հաջորդ կարևոր բաղադրիչը դաշինքում առկա համագործակցության նպատակն է, որը պայմանավորում է, թե ում դեմ է ուղղված դաշինքը, արդյոք այն ուղղակիորեն թիրախավորում է մեկ պետություն, պետությունների միություն, թե ուղղված է համակարգին սպառնացող վտանգների՝ առավել լայն միջակայքի դեմ: Ինչ վերաբերում է դաշինքում առկա համագործակցության բնույթին, ապա այն սահմանում է պետությունների միջև շփումներում կիրառվող միջոցների ու մեխանիզմների տեսակները (ռազմական, քաղաքական, տնտեսական, դիվանագիտական և այլն):

Անդրադառնալով արևմտյան գիտական գրականության մեջ դաշինքների մեկնաբանման առկա մոտեցումներին՝ կարող ենք ասել, որ այստեղ հատկապես աչքի են ընկնում միջազգային հարաբերությունների ու քաղաքագիտության ամերիկյան դպրոցի ներկայացուցիչները, ովքեր «դաշինք» հասկացությունը՝ նրա բովանդակային ու գործառական ամենատարբեր ասպեկտներով, դարձրել են իրենց հետազոտությունների հիմնական օբյեկտներից մեկը: Այս առումով արևմտյան գիտական գրականության մեջ առկա բազմաթիվ ու բազմապիսի մեկնաբանություններն ու սահմանումները կարելի է բաժանել երկու հիմնական՝ նեղ և լայն մոտեցումների: Դաշինքների սահմանման նեղ մոտեցման մեջ շեշտը դրվում է դաշինքի պետությունների հանձնառության ձևային բնույթի վրա³⁹: Դաշինքների նեղ սահմանման ամենից տարածված տարբերակը առաջարկել է Գ. Մնայդերը. «Դաշինքը որոշակի հանգամանքներում դաշինքից դուրս գտնվող պետությունների դեմ ռազմական ուժի կիրառման կամ չկիրառման պետությունների ֆորմալ միություն է»⁴⁰: Դաշինքի նեղ սահմանման մի շարք կողմնակիցներ շեշտը դնում են կողմերի գրավոր համաձայնության, պայմանագրի վրա, մյուսները դաշինքը սահմանում են համաձայն նրա առաջադրած նպատակների⁴¹:

Դաշինքների սահմանման լայն մոտեցումը նույն չափով չի կենտրոնանում ձևային հանձնառության վրա, ինչպես նախորդը⁴²: Արևմտյան գիտական գրականության մեջ դաշինքների մեկնաբանման լայն մոտեցման ամենից տարածված սահմանումը մշակել է Ս. Ուոլթը. «Դաշինքներն ու կոալիցիաները անվտանգության ոլորտում համագործակցության նպատակով երկու կամ ավելի ինքնիշխան երկրների

---

³⁹ Այս մասին առավել մանրամասն տե՛ս **L. R. Beres**, Bipolarity, Multipolarity, and the Reliability of Alliance Commitments, *The Western Political Quarterly*, Vol. 25, № 4, Dec., 1972, էջ 702-710, **G. Snyder**, The Security Dilemma in Alliance Politics, *World Politics*, Vol. 36, № 4, Jul., 1984, էջ 461-495, **J. Morrow**, Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Miller & Toritsyn, 2005, էջ 15:

⁴⁰ **G. Snyder**, նշվ. աշխ., էջ 4:

⁴¹ Տե՛ս **Gibler, Douglas M., M. Reid Sarkees**, նշվ. աշխ., էջ 233:

⁴² Տե՛ս **S. M. Walt**, նշվ. աշխ., էջ 139, **S. R. David**, Explaining Third World Alignment, *World Politics* Vol. 43, № 2, January, 1991, էջ 233:

միջև ձևային ու ոչ ձևային համաձայնություններ են»⁴³: Չնայած Ուոլթի առաջարկած մոտեցումը բավական արժեքավոր է, սակայն նա ըստ էության նույնացնում է «դաշինքներ» ու «կոալիցիաներ» հասկացությունները, որոնք մի շարք բնորոշիչներով էականորեն տարբերվում են միմյանցից⁴⁴:

Կարծում ենք, որ, բացի դաշինքների մեկնաբանման լայն ու նեղ մոտեցումները դիտարկելուց, հարկ է ներկայացնել այդ երկու հիմնական մոտեցումների միջակայքում ձևավորված առավել հեղինակավոր մի քանի այլ մեկնաբանություններ ևս, որոնք «դաշինք» հասկացությունը փորձում են բացատրել տարբեր տեսանկյուններից: Այս առումով հիշատակման արժանի է Օ. Հոլսթիի, Թ. Հոֆմանի և Ջ. Մալիվանի տեսակետը. «Դաշինքը ձևային համաձայնություն է երկու կամ ավելի պետությունների միջև՝ ուղղված ազգային-պետական անվտանգության հարցերում համագործակցության ծավալմանը»⁴⁵: Ըստ հեղինակների՝ դաշինքի բնորոշման հարցում առանցքային է երեք հիմնական բաղադրիչների առկայությունը՝ բաց կամ գաղտնի բնույթի ձևային համաձայնագրի առկայություն, կապ պետության ազգային անվտանգության հարցերի հետ և դաշինքի անդամների ազգային պետություն լինելը⁴⁶: Դաշինքներին վերաբերող հետազոտություններում հաջորդ կարևոր սահմանումը տվել են Մ. Սմալը և Դ. Սինգերը, ովքեր, ուսումնասիրելով միջազգային հարաբերությունների պատմության ընթացքում ձևավորված բազմաթիվ ձևային դաշինքներ, տարանջատում են դաշինքների երեք տարատեսակ՝ պաշտպանական պակտեր, չեզոքության կամ ոչ նվաճողական պակտեր և միություններ (ententes)⁴⁷: Նրանց համոզմամբ՝ դաշինքի հիմնարար պայմանագիրը ստորագրող կողմերից առնվազն երկուսը պետք է լինեն անկախ ազգային պետություններ (առնվազն կես միլիոնից ավելի բնակչությամբ), որոնց ինքնիշխանությամբ

⁴³ S. M. Walt, նշվ. աշխ. էջ 12:

⁴⁴ Այստեղ հարկ է նշել, որ հեղինակների մի մասի կողմից դաշինքների ու կոալիցիաների ընդհանրացումը և հումանիշ դարձնելը հիմնավոր չեն առնվազն մի քանի պատճառներով: Նախ կոալիցիաները ձևավորվում են խիստ որոշակի ժամանակով և ունենում են «ad hoc» բնույթ: Երկրորդ կոալիցիաները ձևավորվում են կոնկրետ խնդիրներ լուծելու համար և սովորաբար միմյանց նկատմամբ իրավական առումով ամրագրված անվտանգային պարտավորություններ չեն ունենում: Երրորդ կոալիցիաները հաճախ ձևավորվում են պատերազմական պայմաններում՝ հակադարձելու հակառակորդ կողմին, այսինքն՝ նրանց մեջ մտնող երկրների շահերի համընկնելն առավելապես մասնակի է, քան ընդհանուր: Այսպիսով, այս համատեքստում կոալիցիան կարելի է ներկայացնել որպես «անվտանգության ոլորտում ձևային/ոչ ձևային, ոչ ինստիտուցիոնալ և «ad hoc» բնույթի երկու կամ ավելի ինքնիշխան պետությունների միջև ձևավորված համագործակցություն՝ որպես արձագանք կոնկրետ իրավիճակում որոշակի խնդիրներ լուծելու համար» (առավել մանրամասն տե՛ս P. A. Weitsman, Alliance cohesion and coalition warfare, Security Studies, Volume 12, Number 3, Spring, 2003, էջ 79-113, J. D. Morrow, A Spatial Model of International Conflict, / American Political Science Review, 80, 1986, էջ 1131-1150:

⁴⁵ O. Holsti, T. Hopmann, J. D. Sullivan, նշվ. աշխ., էջ 4:

⁴⁶ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 117:

⁴⁷ Տե՛ս M. Small, J. D. Singer, The War Proneness of Democratic Regimes, / Jerusalem Journal of International Relations, Vol. 1, 1976, էջ 50-69:

յունը պետք է ճանաչված լինի տվյալ ժամանակաշրջանի առնվազն երկու առաջատար պետության կողմից:

Ամփոփելով վերը ասվածը՝ փորձենք որոշակիացնել ու հստակեցնել պետությունների փոխհարաբերություններում առկա այն հիմնական ցուցանիշները, որոնց հիման վրա ստեղծված հարաբերությունները կարող են բնութագրվել որպես դաշինք:

Փաստորեն դաշինքները համաձայնություններ են պետությունների միջև: Այսուհանդերձ, կարևորն այն չէ, թե արդյոք պետությունը պաշտոնապես ճանաչվել կամ ընդունվել է միջազգային հանրության կողմից, այլ այն, որ նա ունենա անկախ իշխանական ինստիտուտներ, անհրաժեշտ ռեսուրսներ ու ներուժ որոշակի տարածքի վրա որոշակի բնակչության կառավարելու համար: Մա կարևոր է այն առումով, որ միայն դե ֆակտո առկա պետության բաղադրատարրերի դեպքում է հնարավոր պետական-քաղաքական միավորի ինտեգրումը դաշինքին՝ վերջինիս համար դրանից բխող դերային պարտադիր վարքով:

Դաշինքները հստակ սահմանված համաձայնության ձևեր են: Այս պարագայում առանցքայինն այն չէ, թե այդ համաձայնությունները հաստատվել են կողմերի միջև ձեռքստեղծումով, թե իրավական համաձայնագրերով, այլ այն, որ դաշինքի կողմ միավորները՝ պետությունները, ընդունեն, որ իրենց միջև առկա է համաձայնություն, որից բխում են համապատասխան փոխադարձ պարտավորություններ: Այսպիսով, դաշինքի կողմերը անվտանգության ապահովման դեպքում այս հիմքով կարող են փոխադարձ հաշվարկներ կատարել և համապատասխան ակնկալիքներ ունենալ:

Դաշինքների դեպքում գործ ունենք ապագայում հնարավոր անկանխատեսելի իրավիճակում պետության կողմից հստակ ենթադրելի ու կանխավ նախատեսված վարքագծի (հանձնառության) հետ: Դաշինքները գերազանցապես կենտրոնացած են ապագայում ակնկալվող իրադրության պայմաններում՝ այսպես կոչված «casus foederis»⁴⁸ հիմքով, իրենց անդամ պետությունների հստակ վարքագծի ապահովման վրա: Այս բաղադրիչով տարբերակվում են դաշինքները անվտանգային համագործակցության այլ ձևերից կամ ոչ նվաճողական պակտերից, որոնք ենթադրում են որոշակի վարքագիծ կողմերի միջև առկա համաձայնագրի գործողության ողջ ընթացքում: Նման պարագայում հարկ է նշել, որ համաձայնագրով կամ ոչ ձևային պայմանավորվածությամբ որոշակիացված իրադարձությունը կամ իրավիճակը, որի դեպքում նախատեսված է անդամ պետության վարքագծի դրսևորում, անորոշ է. կողմերը չգիտեն, թե երբ այն տեղի կունենա, ինչ քաղաքական համատեքստում, ինչ դրսևորում կունենա և առհասարակ երբևէ տեղի կունե-

---

⁴⁸ Միջազգային իրավունքի սկզբունք, որ նշանակում է «կողմերի միջև առկա համաձայնագրով նախատեսված պայմանագրային պարտավորությունների ուժի մեջ մտնելու դեպք, իրադրություն», http://dic.academic.ru/dic.nsf/latin_proverbs/402/Casus

նա, թե ոչ: Սա է դաշինքների տարբերությունը ընթացիկ կոալիցիաներից, որոնք ձևավորվում են որոշակի հստակ ժամանակահատվածի համար, օրինակ, պատերազմների ժամանակ:

Դաշինքը գործնականում փոխադարձ խոստում է, որը ներառում է աջակցություն պայմանագրում նշված իրադրության դեպքում (սովորաբար հարձակում կողմերից մեկի վրա): Սա գործնականում ենթադրում է, որ դաշինքի հիմքում հավաքական անվտանգության ու պաշտպանության համակարգն է: Այդ աջակցությունն իրականանում է սեփական ռեսուրսների հաշվին: Ըստ այդմ՝ «casus foederis»-ի առաջացման դեպքում կողմերից յուրաքանչյուրը կարող է հաշվարկել իր, ինչպես նաև հնարավոր դաշինքի անդամների արտաքին ռեսուրսները: Սա նշանակում է, որ կողմերից յուրաքանչյուրը սպառնալիքի դեպքում պետք է հաշվարկի ոչ միայն արտաքին աջակցության առավելությունները, այլ նաև գործընկերոջ համար հակամարտության մեջ ներգրավվելու խոցելի (ռիսկային) կողմերը, ուստի նաև այն բարձր գինը, որ այդ դեպքում պետք է վճարի ինքը: Այս բաղադրիչով դաշինքները տարբերվում են չեզոքության պակտերից և միություններից, քանի որ չեզոքության պակտերը առավելապես նախատեսում են չավելացնել թշնամու ռեսուրսները, իսկ միությունները նախատեսում են միայն անորոշ խորհրդատվություններ ճգնաժամի դեպքերում:

Դաշինքում առկա համաձայնությունը վերաբերում է պետության ազգային անվտանգության տիրույթին: Այս բաղադրիչը թեև կարող է ակնհայտ թվալ, սակայն շատ կարևոր է, քանզի միայն այս ոլորտում է, որ անվտանգության ռիսկն այնչափ մեծ է, որ կարող է առնչվել պետության՝ որպես ինքնիշխան միավորի գոյության խնդրին: Դա դաշինքներին տալիս է կարևորության նոր որակ և նրանց տարբերակում արտաքին քաղաքականության այլ ոլորտների՝ ֆինանսական, առևտրային և այլ համաձայնագրերից: Վերաբերելով պետական անվտանգության ոլորտին՝ դաշինքներում առկա ռիսկերի նվազեցման ու վերացման հանձնառություններն ունեն ռազմավարական բնույթ և միտված են պետության կենսական շահերի ապահովմանը:

Ամփոփելով նշենք, որ հիմք ընդունելով դաշինքների բնորոշման վերոնշյալ բաղադրիչները, ինչպես նաև նախորդ հետազոտողների արժեքավոր ուսումնասիրությունների արդյունքները, կարելի է փաստել, որ դաշինքը մեկնաբանվում է որպես պետական անվտանգության ոլորտում պետությունների միջև հստակ համաձայնություն, որով գործընկերները որոշակի անկանխատեսելի դեպքերում խոստանում ու հանձնառու են դառնում՝ ներդնելով էական ռեսուրսներ, փոխադարձ աջակցություն ցուցաբերել միմյանց:

Բանալի բառեր – *դաշինք, կոալիցիաներ, քաղաքական ռեալիզմ, ուժերի հավասարակշռության համակարգ, ՆԱՏՕ*

АЛЕН ГЕВОНДЯН – Теоретико-концептуальные подходы к определению альянса в западном научном дискурсе. – Альянсы традиционно играли важную роль в международных отношениях как элемент национальной безопасности и национальных интересов. Концепция альянсов анализируется в статье с точки зрения различных теорий – реализма, неореализма, идеализма, конструктивизма и институционализма с учетом мнения разных авторов. Ныне имеют место различные определения, часто противоречащие друг другу. В статье даны основные характеристики понятия "альянс" в западной научной литературе, а также предложено его новое определение, теоретически обоснованное и одновременно практическое.

Ключевые слова: альянс, коалиция, политический реализм, система равновесия сил, НАТО

ALEN GHEVONDYAN – Theoretical-Conceptual Approaches of the Concept of Alliances in Western Scientific Discourse. – The alliances and their policy traditionally played an important role in international relations. They were often part of national security and national interest. And it is natural that the concept of alliances has been widely discussed, interpreted and defined by different theories of international relations (realism neorealism, idealism, constructivism and institutionalism), as well as by different authors, who developed the concept by using the structural and functional analysis method. As a result, we have a variety of definitions that contradict each other and lead to misunderstanding of the concept. In this article, we try to define the fundamental characteristics of the concept of alliances by analyzing the western scientific literature about the topic. We also suggest a new comprehensive definition of the concept of alliance, which is theoretically thorough and concurrently practical.

Key words: alliance, coalitions, political realism, balance of power, NATO